

Inhoudsopgave

Inleiding.....	1
Voorgeschiedenis, situatieschets.....	1
Inhoud van het kasboek over de relevante periode.....	2
Huis en tuin.....	2
Inzooming op juli 1926.....	2
12 juli 1926 Sterfte onder de kuikens.....	2
13 juli 1926 EIGENAARDIGE STERFTE ONDER DE DIEREN.....	2
14 juli 1926 Wildziekte in de Peel.....	2
De periode 14 juli tot 14 augustus 1926.....	3
Voorkomen van tularemie.....	3
Een andere ziekte wellicht?.....	4
Het kerkhof, het graf.....	4
Conclusies.....	4

Inleiding

5 Op 14 augustus 1926 sterft de grootmoeder van de auteur in haar huis (het "schoolhuis") van Helenaveen, gemeente Deurne, precies één maand na de geboorte van haar vierde kind, dochter Nini Theelen. Hoewel er later klaarblijkelijk nooit echt
gepraat is over haar, is wel gesuggereerd dat de doodsoorzaak te maken had met een van de destijds veel voorkomende ziekten na een bevalling.
10 De auteur meent dat dat niet het geval is geweest, maar dat ze is overleden aan een destijds hier volstrekt onbekende ziekte, nl. tularemie.
Deze ziekte wordt overgebracht door de bacterie Francisella tularensis, waarvan volgens bronnen maar een zeer beperkt aantal organismen de ziekte bij de mens kan doen ontstaan.
15 Doordat er - ondanks de destijds gewone zwijgzaamheid, verwoestingen in de tweede wereldoorlog en het overlijden van de echtgenoot in september 1952 - nogal wat privé-gegevens over het gezin bekend zijn, heeft de auteur enkele jaren geleden geprobeerd deze fatale gebeurtenis te reconstrueren, temeer omdat er weinig over haar leven bekend was.

20 Voorgeschiedenis, situatieschets

Zowel Cecilia Mertens als haar latere echtgenoot Leo Theelen zijn beiden tussen circa 1907 en 1911 opgeleid in Echt als onderwijzer; op aparte kweekscholen weliswaar, maar ze moeten elkaar toen al gekend hebben. Leo Theelen kwam uit Roggel en Cecilia
25 Mertens uit Grathem. Zij had 5 broers die allen in het onderwijs zaten, net als haar vader.

Medio 1911 werd zij onderwijzeres aan de meisjesschool van Baarlo; in slechts twee jaar behaalde ze de hoofdakke, wat een fantastische prestatie was. Waarschijnlijk heeft ze van haar oudere broers hulp bij de studie gehad. Enkele jaren later werd ze
30 ook daadwerkelijk hoofd der school van de meisjesschool. Dat is ze gebleven tot haar huwelijk op 23 augustus 1921.

Leo Theelen heeft sinds medio 1911 les gegeven op meerdere scholen in Midden Limburg, bijna de volledige periode ondergeschikt aan Toon Mertens, een broer van Cecilia. Leo haalt pas later zijn hoofdakke en dan kan getrouwd worden. Na het trouwfeest woont
35 het echtpaar ongeveer 6 maanden in Venray, maar direct na het trouwen al heeft Leo gesolliciteerd als hoofd der school in Helenaveen, in Noord Brabant dus. Men wist al geruime tijd van de vacature doordat het vorige hoofd al een tijdje daarvoor met pensioen was gegaan.

Vanaf het trouwen houdt Leo een uitgebreid kasboek bij dat loopt van 1921 tot en met 1944. Hierin zijn talloze details te vinden. De auteur heeft enkele jaren geleden al
40 deze gegevens ingevoerd in de computer en toen alle items o.a. op precieze chronologische volgorde laten sorteren. Het resultaat is te raadplegen: [Kasboek](#)

[van Leo Theelen](#)

In februari 1922 verhuist het echtpaar dan naar Helenaveen, waar ze een eigen
45 gemeentelijke huurwoning met een enorm grote tuin ter beschikking krijgen. Deze woning ligt nog altijd in Helenaveen, tegenover de school van destijds, nu de "Peelparel" geheten.

In het schoolhuis worden snel na elkaar vier kinderen geboren, in 1922, 1923, 1925 en
50 dus op 14 juli 1926. De omstandigheden zijn elke keer identiek: betrokken erbij zijn de befaamde dokter Wiegiersma uit Deurne en de vroedvrouw uit Helenaveen, mevrouw

Krijnen-de Bie. Van beiden mogen we aannemen dat zij in geen van de gevallen fouten tegen hygiëne o.i.d. gemaakt hebben.

55 De geboorte van Nini lijkt ook voorspoedig te zijn verlopen. Eén van de vier kinderen leeft anno 2013 nog, de drie anderen zijn ruim 80 jaar oud geworden, en dus recentelijk gestorven.

Inhoud van het kasboek over de relevante periode

60 Het kasboek levert op 15 juli een vermelding van het aantal gelegde eieren over de voorgaande twee weken, nl. 591 en 572. Opvallende is dan dat direct daarna het aantal in het kasboek opgenomen items zeer klein wordt: er is paniek uitgebroken. De eierproductie over de twee weken na 14 juli worden grof afgerond op 500 en 500, zie 29 juli 1926. Ook in de eerste twee weken van augustus worden amper betalingen geregistreerd.

65 Na de dood vinden we nog enkele aanwijzingen - apart van de kerkdiensten en begrafenissen - zoals een betaling aan de vroedvrouw op 18 augustus voor verpleging. Op 27 januari 1927 wordt het formidabele bedrag van f270 aan dokter Wiegersma betaald. Waarschijnlijk kwam Wiegersma na de bevalling elke dag op bezoek om het ziekteproces te kunnen volgen.

70 Beiden, de huisarts en de patiënte, moeten een band gehad hebben; zo waren ze bijna exact even oud (oktober 1891), ontwikkeld en in beide dorpen belangrijke personen.

Huis en tuin

75 De zeer grote tuin stond vol met fruitbomen e.d. en een aantal kippenhokken en bijenkorven. Bij de aanstelling tot hoofd der school was bepaald dat Leo Theelen ook les diende te geven aan de wat oudere kinderen m.b.t. landbouwkundige vakken. Maar ook aan de overkant, bij de school, werden kippen gehouden.

Het kasboek meldt dat er Barnevelders, Patrijs Leghorns en Witte Leghorns rond het huis liepen. Het aantal kippen zal ongeveer 200 bedragen hebben. Tevens was er waarschijnlijk een hond, enkele pauwen, wellicht kalkoenen.

80 De kippen zouden een bron van besmetting kunnen zijn bij eventuele ziektes. Tevens stond op het terrein de oude school, een niet meer als school gebruikt groot gebouw.

85 Er was tot 1939 geen elektriciteit in Helenaveen en ook het drinkwater moest opgepompt worden. Bij de bouw van het schoolhuis was ondergronds naast het huis een regenbak gebouwd met een capaciteit van circa 9000 l.

De regenbak werd gevoed met regenwater, ook van het dak van de oude school.

Inzooming op juli 1926

12 juli 1926 Sterfte onder de kuikens.

90 Men meldt ons uit Noord-Brabant, dat in talrijke plaatsen ernstige sterfte onder de kuikens plaats vindt. Er zijn kippenhouders, waar in enkele dagen de kuikens met tientallen ten gronde gaan. De weinige zonnige voorzomer en de vele regens hebben hieraan de groote schuld, daar de jonge diertjes niet onder voorspoedige omstandigheden konden opgroeien.

13 juli 1926 EIGENAARDIGE STERFTE ONDER DE DIEREN.

100 Men bericht aan de Tijd uit Peelland, dat in de Peel eigenaardige sterftegevallen onder sommige diersoorten worden geconstateerd. Zoo treft men, in de Peel wandelend, vele doode hazen aan; de cadavers vindt men in slooten en tusschen het heidekruid. Ook wordt gewag gemaakt van de vele mollen, die een ontijdigen en raadselachtigen dood sterven. Het is moeilijk na te gaan wat als oorzaak van dit verschijnsel, moet worden aangemerkt. Sommigen achten het niet buitengesloten dat het zeer natte voorjaar schuld eraan heeft, terwijl anderen aan een besmetting door aan mond- en klauwzeer lijdend vee denken.

14 juli 1926 Wildziekte in de Peel.

110 Men schrijft uit Mill: Gedurende den laatsten tijd worden in de aangrenzende Peel veel cadavers aangetroffen van hazen. Tengevolge eener ziekte schijnt er een sterfte onder deze dieren te zijn. Ook worden er in de weilanden vele doode mollen gevonden. Sommigen willen dit in verband brengen met het heerschenden mond- en klauwzeer aan.

Gedurende deze tijd was het zeer warm, wat overal in de kranten te lezen is:

115 14 juli 1926 **Zomer.** Over vrijwel geheel Europa heerscht thans fraai zomerweer; zelfs Duitschland, waar het weken achtereen geonweerd en geregend heeft en waar groote

120 schade werd aangericht, ligt thans onder een bijna onbewolkten hemel. De temperatuur is bijna overal boven normaal zoodat men alweer bijkans van een hittegolf gaat spreken. Londen heeft warmer dagen gehad dan er sedert 1923 zijn voorgekomen en daar zijn dan ook al eenige menschen onder de warmte bezweken. Gisteren was het er 82° in de schaduw en 122 in de zon, maar gelukkig was er wind, zoodat de warmte minder aangenaam was dan op den windstillen Maandag, toen het kwik overigens slechts, tot 80° in de schaduw steeg.

125 Op 14 juli werd volgens de krant van de dag daarna als hoogste temperatuur gemeten 30,6 graad, het betreft hoogstwaarschijnlijk De Bilt. Al met al goede omstandigheden voor ziekte-organismen die juist die tijd in de Peel aanwezig waren.

De periode 14 juli tot 14 augustus 1926

130 Naast de aanwijzingen in het kasboek dat er paniek was uitgebroken is er slechts weinig bekend van de ziekteperiode. Er zijn geen gegevens bekend van de ziekteverschijnselen. Wel weten we dat dokter Wiegersma er geen raad mee wist en de chirurg van het St. Antonius Gasthuis van Helmond inschakelde. Deze dr. G.B. Lauwers werd op 30 oktober zijn honorarium betaald. Maar ook hij kon geen diagnose stellen. In 1934 wordt hij benoemd in het nieuwe St. Elisabeth-ziekenhuis te Venray tot chirurg-gynaecoloog.

135 Verder weten we dat Wiegersma de zieke een (of meerdere?) injecties morfine heeft gegeven.

Voorkomen van tularemie

140 In het artikel van 5 december 2013 in Eurosurveillance worden de gevallen in Nederland van tularemie opgesomt.

De aandacht van de auteur werd gewekt door een artikel in de Frankfurter Allgemeine Zeitung van december 2005. Klaarblijkelijk is destijds met man en macht gezocht naar de verwekker, gegeven het aantal krantenartikelen naderhand in diezelfde krant:

145 december 2005 Zwei Jäger mit Hasenpest infiziert
wbr. GRIESHEIM. Mit der Hasenpest haben sich zwei Teilnehmer einer Treibjagd bei Griesheim Ende Oktober infiziert, als sie Feldhasen abzogen ...

150 december 2005 Möglicherweise ein Toter durch Hasenpest
wbr. DARMSTADT. Mindestens sechs Jäger haben sich am 29. Oktober in Griesheim mit der Hasenpest infiziert. Dies hat das Gesundheitsamt in Darmstadt ...

155 december 2005 Suche nach infizierten Tieren
Hasenpest gibt Rätsel auf: Erreger nur bei Menschen gefunden
wbr. DARMSTADT-DIEBURG. Die in einem Jagdrevier im Griesheimer Wald festgestellte Hasenpest gibt Rätsel auf. Bisher steht fest, daß sechs Männer ...

160 december 2005 Nachrichten
Die Herkunft des seltenen Hasenpest-Erregers in Griesheim ist noch unklar. Ergebnisse von Labnischsungen an zehn Feldhasen und einer Bisamratte ...

165 december 2005 Weiter Unklarheit über Herkunft der Hasenpest-Erreger
Die Herkunft des seltenen Hasenpest-Erregers in Südhessen gibt weiter Rätsel auf. Die Untersuchung der Organe von zehn Hasen und einer Bisamratte ...

170 december 2005 Hasenpest: Veterinär fordert weitere Tests
Ihe. GIESSEN. Nach der erfolglosen Suche nach der Herkunft des seltenen Hasenpest-Erregers in Südhessen hat sich das Gießener Landeslabor für ...

december 2005 Nach Hasenpest-Erreger wird weiter gesucht
Ihe. DARMSTADT. Die Suche nach der Herkunft des seltenen Hasenpest-Erregers in Südhessen wird ausgeweitet. Derzeit würden sämtliche Teilnehmer ...

175 april 2006 Hasenpest-Erreger ist eingeatmet worden
wbr. DARMSTADT-DIEBURG. Die neun Jäger, die Anfang November an der seltenen Krankheit Hasenpest (Tularämie) erkrankt sind, haben sich beim Auswaschen ...

180 Ook in Frankrijk, Vendée, is in 2004 uitgebreid onderzoek gedaan naar een uitbraak van de ziekte. Zie bijvoorbeeld:

<http://www.infectiologie.com/site/medias/JNI/2005/CL/col5-5-siret.pdf> en
http://www.invs.sante.fr/publications/2005/tularemie_vendee/rapport_tularemie_vendee.pdf

185 Het zou dus absoluut geen verbazing moeten wekken als deze ziekte, destijds nog niet
als zodanig bekend, ook in de Peel is opgetreden. De sterfte van hazen en mollen
duidt hierop. De sterfte van kuikens tezelfdertijd is ook opmerkelijk: het duidt op
bijvoorbeeld de vogelpest.
Bekend van beide ziekten is dat ze wel overdraagbaar zijn van dier op mens, maar niet
190 van mens op mens. Tenminste dat is de conclusie van de auteur, die hierin overigens
een volkomen leek is.

Een andere ziekte wellicht?

De beide dokters zullen met zekerheid de medische literatuur hebben geraadpleegd om
de ziekte te kunnen vaststellen, maar dat is natuurlijk niet gelukt. Wellicht zouden
195 ze wel de verbinding hebben kunnen leggen tussen dierensterfte en het ziektebeeld als
ze zich bewust waren van de gebeurtenissen bij de kippen en in de Peel. Maar ze
zouden hoe dan ook geen medicijn kunnen uitproberen.

De "gewone" ziektes, vooral na een bevalling, kunnen we volledig uitsluiten, en zelfs
meer exotische zouden wel herkend zijn. Er kan dan ook geen andere conclusie
200 getrokken worden dat de ziekteverschijnselen volstrekt onbekend waren bij de twee
professionals.

Gegeven de massale sterfte onder hazen, e.d. in de omgeving, duidt dit op tularemie,
in Duitsland "Hasenpest" genoemd.

205 Gegeven de massale sterfte onder kuikens over Noord-Brabant, duidt dit op
"vogelpest".

Wellicht zijn er een beperkt aantal ziektes te benoemen als veroorzaker van de ziekte
bij Cecilia Mertens, maar deze zijn bij de auteur onbekend.

Het kerkhof, het graf

210 Het graf van de overledene is nog altijd te bekijken. Opvallend is dat Leo Theelen
vlak onder de grond een betonnen dekplaat heeft laten monteren. Het kasboek meldt op
24 oktober de betaling van het betondek en de plaatsing van het grafmonument door de
firma de Peel uit het naburige Neerkant. Wat de precieze bedoeling daarvan was is
onduidelijk, maar het stabiliseert wel het grafmonument tegen verzakkingen.

215 Het is namelijk zo dat het R.K. kerkhof aanzienlijk opgehoogd boven het bestaande
veen rond 1900. Dus ter diepte van de grafkist kan de omgeving (uitgedroogd) veen
zijn. Wellicht vertraagt deze omgeving de ontbinding van het lijk.

Conclusies

220 Hoewel er beslist geen zekerheid over de ziekte bestaat waaraan Cecilia Mertens een
maand na de bevalling van haar dochter Nini gestorven is, kunnen we stellen dat de
symptomen bij twee ervaren artsen onbekend waren. Zij hebben de toestand ook niet
kunnen stabiliseren, alles lijkt erop dat de toestand van de patiënte telkens
achteruit ging, zodat de enige taak van de huisarts nog maar was: pijnbestrijding.

225 De tekst op haar bidprentje geeft dit ook aan:

[...] Meisjesschool te Baarlo, na een smartelijk geduldig lijden, voorzien van de
H.H. Sacramenten, [...]

Het einde mijns levens, o Heer, heb ik in groote benauwdheden doorgebracht.

230 Ik had God nog eenige jaren gevraagd: Hij heeft dit niet gewild; dat zijn Goddelijke
wil geschiede.

Dierbare Echtgenoot, lieve Kinderen en gij allen, die ik liefhad, bedroeft u niet
gelijk zij, die geen hoop hebben... Eenmaal zien wij elkander weder, daar waar
niemand onze vreugde storen zal.

Verdere informatie is te vinden op de website van de auteur www.theelen.info.

235

Personenregister

C. Mertens.....	1
dochter Nini Theelen.....	1
echtgenoot Leo Theelen.....	1
Toon Mertens, een broer van Cecilia.....	1
snel na elkaar vier kinderen geboren.....	1
dokter Wiegersma uit Deurne.....	1
vroedvrouw uit Helenaveen, mevrouw Krijnen-de Bie.....	1
dr. G.B. Lauwers.....	3